

**საკუთრების უფლების შეზღუდვა ადამიანის უფლებათა
ევროპული კონვენციის და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს
პრეცედენტული სამართლის მიხედვით**

ცირა კომახიძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის მოწვეული მასწავლებელი

რეზიუმე

ნაშრომში, განხილულია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციისა და ევროპული სასამართლოს პრაქტიკიდან გამომდინარე, საკუთრების უფლების შეზღუდვა, შეზღუდვის განმაპირობებელი მიზეზები, დაცულ სფეროში ჩარევის ფარგლები, ჩარევის გამართლებულად მიჩნევისათვის დადგენილი კრიტერიუმები, საკუთრების ჩამორთმევისა და საკუთრების გამოყენების კონტროლის გამიჯვნის საკითხები.

სტატიაში გადმოცემულია ევროპული სასამართლოს მნიშვნელოვან გადაწყვეტილებებში გაკეთებული განმარტებები საკუთრების უფლების დასაშვებ შეზღუდვასთან დაკავშირებით.

**THE RESTRICTION ON THE RIGHT OF
PROPERTY ACCORDING TO EUROPEAN
CONVENTION ON HUMAN RIGHTS AND THE
CASE LAW OF EUROPEAN COURT**

Tsira komakhidze

Invited teacher of Batumi
Shota Rustaveli State University

RESUME

In present work, is complexly reviewed the content of the right of property from the solutions of the European convention of right and decisions of European court of human rights, limiting conditions, intervention in protected area and established criteria what is considered to be justified.

The article is about explanations made by European court in vital decisions with regard to the permissible limitation of the rights of property.

შესავალი

საკუთრების უფლება წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ძირითად უფლებას რომლის დაცვასა და უზრუნველყოფას ემსახურება არაერთი შიდა-სახელმწიფოებრივი თუ საერთაშორისო სამართალში არსებული ინსტიტუტი. ამ მხრივ ყველაზე მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია, რომელიც მიღებულ იქნა 1950 წლის 4 ნოემბერს და წარმოადგენს

ძირითად საერთაშორისო აქტს, რომელიც ყველაზე უფრო ეფექტურად გამოიყენება ადამიანის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით, რაც უზრუნველყოფილია ევროპული სასამართლოს მეშვეობით. ნაშრომის მიზანია, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენციისა და ევროსასამართლოს გადაწყვეტილებებიდან გამომდინარე, საკუთრების უფლების შეზღუდვის განმაპირობებელი მიზეზების, დაცულ სფეროში ჩარევის ფარგლების და ჩარევის გამართლებულად მიჩნევისათვის დადგენილი კრიტერიუმების განხილვა.

1. საკუთრების უფლების შეზღუდვა

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლის თანახმად: „ყოველ ფიზიკურ თუ იურიდიულ პირს აქვს თავისი საკუთრების მშვიდობიანად სარგებლობის უფლება. არავის უნდა ჩამოერთვას მისი საკუთრება გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც ეს საზოგადოებრივ ინტერესებშია და ექვემდებარება კანონით და საერთაშორისო სამართლის ზოგადი პრინციპებით უზრუნველყოფილ პირობებს. თუმცა წინამდებარე დებულებებმა არ უნდა შეზღუდოს სახელმწიფოს უფლება ძალაში გაატაროს ის კანონები, რომლებიც მას საზოგადოების ინტერესებიდან გამომდინარე, საკუთრების გამოყენების კონტროლისათვის ან გადასახადების თუ სხვა შესატანების ან ჯარიმების გადახდის უზრუნველყოფისთვის აუცილებლად მიაჩნია“. როგორც ვხედავთ, ევროპული კონვენცია, რომელიც ადგენს საკუთრების უფლებას, თავად მუხლში ითვალისწინებს მისი შეზღუდვის შესაძლებლობას. თუმცა, საკუთრების უფლების შეზღუდვა უნდა აკმაყოფილებდეს იმ წესებს და პირობებს, რაც დადგენილია თავად ამ ნორმით და ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართლით. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე „სპორონგი და ლონროსი შვედეთის წინააღმდეგ“, განმარტა, რომ კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლის დებულება, მოიცავს სამ წესს:

- ✓ პირველი წესი აცხადებს საკუთრებით მშვიდობიანად სარგებლობის პრინციპს და ის ზოგადი ხასიათისაა;
- ✓ მეორე წესი მოიცავს ქონების ჩამორთმევას, რომელსაც უქვემდებარებს ცალკეულ პირობებს;
- ✓ მესამე წესი აღიარებს სახელმწიფოს უფლე-

ბას გააკონტროლოს ქონების გამოყენება ზოგადი ინტერესების შესაბამისად, ისეთი კანონების მიღებით, რომელსაც ის ჩათვლის აუცილებლად ამ მიზნის მისაღწევად.¹

თავდაპირველად, სასამართლო განსაზღვრავს სიტუაცია მიესადაგება თუ არა მეორე ან მესამე წესს. თუკი სიტუაცია არ მიიჩნევა არც საკუთრების ჩამორთმევად და არც საკუთრების კონტროლად, მსჯელობს ხომ არ არის სახეზე პირველი წესი. პირველი წესი არის ზოგადი ბუნების მქონე და მოიცავს ყველა სიტუაციას, რომელიც პირის საკუთრების უფლებაში ერევა, მაგრამ, ამასთანავე არ წარმოადგენს საკუთრების ჩამორთმევას ან საკუთრებით სარგებლობის კონტროლს.²

1.1. საკუთრების ჩამორთმევა თუ კონტროლი საკუთრების გამოყენებაზე? მნიშვნელოვანია განისაზღვროს რას გულისხმობს საკუთრების უფლების ჩამორთმევა და როდისაა სახეზე საკუთრების გამოყენების კონტროლი. არის შემთხვევა, როდესაც კონტროლი საკუთრების გამოყენებაზე იმდენად ინტენსიურია, რომ ის საკუთრების ჩამორთმევის ტოლფასია. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე „სპორონგის და ლონროსის გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ განმარტა, რომ კერძო საკუთრების შეზღუდვამ მესაკუთრეს თავისუფლების განსაზღვრული დონე უნდა დაუტოვოს, სხვაგვარად, ეს შეზღუდვა საკუთრების ჩამორთმევის ტოლფასი იქნება. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ შემოიტანა ფაქტობრივი და ფორმალური ექსპროპრიაციის ცნება. ფორმალური ექსპროპრიაცია ეს არის ის შემთხვევა როცა, ხდება საკუთრების ფორმალური გადასვლა, როცა საკუთრების ობიექტი მესაკუთრის მფლობელობიდან გამოდის და ის კარგავს საკუთრების ყველა იმ ელემენტს რაც მას ახასიათებს. არის შემთხვევა, როცა საკუთრების ობიექტი მესაკუთრის ხელშია, მაგრამ მისი მფლობელობა, განკარგვა, თუ სარგებლობა ისეა შეზღუდული, რომ ფაქტობრივად მისი განხორციელება შეუძლებელია. ამ შემთხვევაში სასამართლო ადგენს დე ფაქტო ექსპროპრიაციას. ეს მიდგომა არის საერთაშორისო სამართლის მსგავსი, რომელიც მიიჩნევს, რომ სახელმწიფოს მიერ მიღებული ზომების შედეგად საკუთრების უფლება შეიძლება იმდენად გამოუყენებადი გახდეს, რომ ეს უფლება ექსპროპრირებულად ჩაითვალოს მაშინაც, როცა სახელმწიფო უარყოფს ექსპროპრიაციის ფაქტს და ქონება ფორმალურად მესაკუთრის ხელშია.³ თუმცა ევროპულ სასამართლოს აქვს საერთაშორისო სამართლისაგან განსხვავებული მიდგომა საკუთრების ჩამორთმევის განმარტებისას. კერ-

ძოდ, საერთაშორისო სამართალი საკუთრების ჩამორთმევად მიიჩნევს ვითარებას როდესაც, ჩარევა სცილდება საკუთრების გამოყენებაზე სოციალური კონტროლის ფარგლებს, კონვენციის ინსტიტუტის განმარტებით კი ჩამორთმევას ვინრო გაგება აქვს. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ „სპორონგის და ლონროსის“ საქმეში არ დაადგინა დე ფაქტო ექსპროპრიაცია მიუხედავად იმისა, რომ ქონების გამოყენების და განკარგვის უფლება მნიშვნელოვნად შეიზღუდა და თავად საკუთრების უფლებას დაემუქრა საფრთხე. თუმცა საქმეში „პაპამიჩალოპოლოსი საბერძნეთის წინააღმდეგ“, რომელშიც საქმე ეხებოდა განმცხადებლების ფორმალურ საკუთრებაში არსებული მიწების სახელმწიფოს მიერ საზღვაო ძალისათვის გადაცემას, სასამართლომ დაადგინა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს მიწები განმცხადებლების საკუთრებაში იყო, საზღვაო ძალებმა ფაქტობრივად დაისაკუთრეს ეს მიწები, დაიწყეს მასზე მშენებლობა, აქედან გამომდინარე, განმცხადებლებს არ ჰქონდათ საკუთარი ქონების სარგებლობის, გაყიდვის, იჯარით თუ მეშვიდრეობით გადაცემის, გაჩუქების შესაძლებლობა, ამიტომ განკარგვის შესაძლებლობის მოსპობა განხილულ იქნა დე ფაქტო ექსპროპრიაციად.⁴ როგორც ვხედავთ მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში მიიჩნევა საკუთრების უფლების შეზღუდვა დე ფაქტო ექსპროპრიაციად.

2. საკუთრების უფლების შეზღუდვის კრიტერიუმები

საკუთრების უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა, რომ ჩაითვალოს გამართლებულად და დასაშვებად ევროკონვენცია ისევე, როგორც ევროპული სასამართლო ადგენს იმ პირობებს (კრიტერიუმებს) რომელსაც უნდა აკმაყოფილებდეს ჩარევა. ეს კრიტერიუმებია: 1) შეზღუდვა კანონით უნდა იყოს დადგენილი; 2) შეზღუდვა უნდა ემსახურობდეს საერთო ინტერესის კანონიერ მიზანს; 3) იგი საჭირო უნდა იყოს დემოკრატიული საზოგადოებისათვის (ეს კრიტერიუმი მნიშვნელოვანია ექსპროპრიაციის დროს); 4) დაცული უნდა იყოს პროპორციულობა მიზანსა და მისაღწევ საშუალებას შორის.⁵

2.1. კანონიერების (კანონის გასაგები ფორმით არსებობის) პრინციპი. კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლი ადგენს, რომ ქონების ჩამორთმევა უნდა „აკმაყოფილებდეს კანონით დადგენილ პირობებს“, ხოლო მის გამოყენებაზე კონტროლი კი დასაშვებია თუ ის ეფუძვნება ისეთ კანონებს, რომლებსაც სახელმწიფო სავალდებულოდ მიიჩნევს. „კანონი“ არ ნიშნავს მხოლოდ „კანო-

1 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, გვ. 368

2 სახელმწიფო სამართალი (3) // გამომცემლობა აღმანახი, თბ., 2001, გვ. 10-11

3 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, გვ. 381

4 იქვე, გვ. 382

5 საკუთრების უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის საფუძველზე // ადამიანის უფლებათა სახელმძღვანელოები, N10, 2008, გვ. 15

ნს“ მისი ოფიციალური გაგებით. იგი მოიცავს სხვა საკანონმდებლო აქტებსაც. ასევე, კანონი უნდა აკმაყოფილებდეს ხარისხობრივ პირობებს, იგი უნდა იყოს თანაბრად ხელმისაწვდომი და განჭვრეტადი, მისი დებულებები მკაფიოდ უნდა იყოს ფორმულირებული, რათა პირს შეეძლოს განსაზღვროს შედეგები.⁶ თუმცა ეს არ გულისხმობს აბსოლუტურ სიცხადეს. სასამართლო ხშირად აღნიშნავს, რომ შეუძლებელია აბსოლუტური სიზუსტის მიღწევა კანონის შექმნისას, მაგრამ მიუხედავად ამისა კანონი, რომელიც იძლევა მოქმედების თავისუფლებას, უნდა მიუთითებდეს ამ თავისუფლების ფარგლებს. ანუ კანონის გარკვეულობის პრინციპის მოთხოვნა, რომ ჩაითვალოს დაკმაყოფილებულად, შეზღუდვა უნდა ეყრდნობოდეს შიდასახელმწიფოებრივ დებულებას, ასევე უნდა არსებობდეს მისი განხორციელების სამართლიანი და სათანადო პროცედურა, შეზღუდვა ხელისუფლების შესაბამისი ორგანოს მიერ უნდა განხორციელდეს და ხელისუფლება არ უნდა იქცეოდეს თვითნებურად.⁷ თუკი სასამართლო დაადგენს, რომ საკუთრების უფლების შეზღუდვა არ პასუხობს კანონიერების მოთხოვნას, აღარ არის საჭირო გაირკვეს ჩარევა განხორციელდა თუ არა კანონიერი მიზნით, ან იყო თუ არა პროპორციული. ამ დროს ავტომატურად დგინდება პირველი ოქმის პირველი მუხლის დარღვევა.

2.2. საერთო (საზოგადოებრივი) ინტერესით განპირობებული კანონიერი მიზანი. საკუთრების უფლებაში კანონიერი ჩარევა გამართლებულად ჩაითვლება, თუ ის ემსახურება საერთო (საზოგადოებრივი) ინტერესებით განპირობებულ კანონიერ მიზანს. აღნიშნული ერთდროულად ეხება, როგორც საკუთრების უფლების ჩამორთმევას, ასევე საკუთრების სარგებლობის კონტროლს. კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლის მეორე წინადადება, რომელიც ადგენს საკუთრების ჩამორთმევის შესაძლებლობას, საუბრობს საზოგადოებრივ ინტერესზე, ხოლო ამავე მუხლის მეორე პუნქტი, რომელიც ადგენს საკუთრებით სარგებლობის კონტროლს (შეზღუდვა), მიუთითებს საერთო ინტერესზე. ამასთან, როგორც სასამართლომ განმარტა არ არსებობს რაიმე განსხვავება პირველი პუნქტის მეორე წინადადებაში ნახსენებ „საზოგადოებრივ ინტერესსა“ და მეორე პუნქტში ნახსენებ „საერთო ინტერესებს“ შორის. პრეცედენტულ სამართალში ამ ტერმინთა შენაცვლებით გამოყენების მაგალითიც გვხვდება.

„საზოგადოებრივი ინტერესი“ არის საკმაოდ ფართო ცნება. ამასთან საზოგადოებრივი ინტერესი არ გულისხმობს იმას, რომ საკუთრების შეზღუდვამ სა-

6 კონსტანტინე კორკელია, ევროპული სტანდარტების ინტეგრაციისაკენ: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და საქართველოს გამოცდილება, თბ., 2008, გვ. 18

7 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, გვ. 400-403

რგებელი უნდა მოუტანოს მთელ საზოგადოებას. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ საქმეზე „ჯეიმსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ განმარტა, რომ საკუთრების ჩამორთმევა, რომელიც კერძო პირისათვის სარგებლის მინიჭების გარდა, სხვა მიზანს არ ემსახურება, არ შეიძლება შედიოდეს საზოგადოებრივ ინტერესში, თუმცა საკუთრების ჩამორთმევა ლეგიტიმური სოციალური, ეკონომიკური თუ სხვა პოლიტიკის გატარების მიზნით, შეიძლება საზოგადოებრივ ინტერესში იყოს, მიუხედავად იმისა საზოგადოება პირდაპირ იყენებს თუ არა ამ ჩამორთმეულ საკუთრებას.⁸ ეს მიდგომა გაიზიარა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ, როდესაც განმარტა, რომ საზოგადოებრივი აუცილებლობა არ გულისხმობს, აპრიორი, რომ საკუთრების უფლების შეზღუდვამ, პირდაპირი სარგებელი უნდა მოუტანოს ადამიანების ფართო ჯგუფებს.

სასამართლოს მიდგომა საზოგადოებრივ ინტერესთან დაკავშირებით არის ლოიალური, ის პატივს სცემს ადგილობრივი ხელისუფლების განმარტებებს. ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოები უკეთ იცნობენ საკუთარ საზოგადოებას და მის საჭიროებებს და შესაბამისად საზოგადოებრივი ინტერესის დადგენისას მათ უფრო ფართო შესაძლებლობები აქვთ ვიდრე ევროსასამართლოს. მაგრამ ეს არ ნიშნავს სახელმწიფოს შეუზღუდავ თავისუფლებას. სახელმწიფოს ხშირად უწევს იმის დამტკიცება, რომ არსებობდა საზოგადოებრივი საჭიროება და ეკისრება ვალდებულება საამისო მტკიცებულებების წარსადგენად.⁹ რაც შეეხება ლეგიტიმურ მიზანს ის შეიძლება იყოს სხვადასხვაგვარი, მაგალითად, ეროვნული უშიშროება, ეკონომიკური ინტერესი, დანაშაულის აღკვეთა, ჯანმრთელობის და ზნეობის დაცვა და სხვა.¹⁰ სასამართლო თითოეულ საქმეზე ადგენს, არსებობდა თუ არა შეზღუდვის დაწესების საერთო ინტერესით განპირობებული კანონიერი მიზანი, რაც აუცილებელ მოთხოვნას წარმოადგენს ჩარევის დასაშვებად მიჩნევისათვის.

2.3. პროპორციულობის ტესტი. საკუთრების ხელყოფა, ამ უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა, რომ ჩაითვალოს გამართლებულად და დასაშვებად, უნდა არსებობდეს გონივრული პროპორციულობა მიზანსა და მის მისაღწევად გამოყენებულ საშუალებას შორის. უნდა დამყარდეს სამართლიანი ბალანსი საზოგადოების საერთო ინტერესებსა და პირის ფუნდამენტალური უფლებების მოთხოვნას შორის.

8 სახელმწიფო სამართალი (2) // გამომცემლობა აღმანახი, თბ., 2001, გვ. 13

9 საკუთრების უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის საფუძველზე // ადამიანის უფლებათა სახელმძღვანელოები, N10, თბ., 2008, გვ. 17

10 კონსტანტინე კორკელია, ევროპული სტანდარტების ინტეგრაციისაკენ: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და საქართველოს გამოცდილება, თბ., 2008, გვ. 19

მნიშვნელოვანია, აღინიშნოს რომ სასამართლო ხელშეწყვერელ სახელმწიფოებს საკმაოდ ფართო დისკრეციას უტოვებს, რადგან ზოგადი მოსაზრების შესაბამისად სახელმწიფოს აქვს მეტი შესაძლებლობა შეაფასოს, როგორც შეზღუდვის მოთხოვნა, ისე მისი აუცილებლობა, რადგან ამას პირდაპირი კავშირი აქვს სახელმწიფოში მიმდინარე ეკონომიკურ, პოლიტიკურ თუ სხვა პროცესებთან. სახელმწიფოსათვის მინიჭებული ამ დისკრეციის ფარგლებს „უფლებამოსილების ზღვარს“ უწოდებენ. მისი ფარგლები დამოკიდებულია საქმის გარემოებებზე, კონვენციით გარანტირებული უფლებების ბუნებაზე, კანონიერი მიზნის ბუნებაზე, ასევე ჩარევის ინტენსიურობაზე. ამასთან ევროპულმა სასამართლომ, საქმეზე „მელაჰერი ავსტრიის წინააღმდეგ“ განმარტა, რომ პრობლემის გადაწყვეტის ალტერნატიული გზების შესაძლო არსებობა თავისთავად არ გულისხმობს გასაჩივრებული კანონმდებლობის უსამართლობას, იმ პირობით, რომ საკანონმდებლო ხელისუფლება მოქმედებდა შეფასების ზღვრის ფარგლებში.¹¹ თუმცა, მეორე მხრივ, როდესაც ხდება პროპორციულობის საკითხის გარკვევა სასამართლო მხედველობაში იღებს ალტერნატიული ღონისძიების არსებობას.¹² ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, არ ერიდება სახელმწიფოს მიერ მიღებული ღონისძიებების კრიტიკას და აკეთებს შეფასებებს სახელმწიფოსთვის მინიჭებული უფლებამოსილების ზღვრის შესაბამისად. პროპორციულობის საზომი, საკუთრების ჩამორთმევისა და საკუთრების გამოყენებაზე კონტროლის დროს, აშკარად განსხვავებულია. როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპულმა კომისიამ აღნიშნა, საკუთრების ჩამორთმევა უფრო სერიოზული მოვლენაა ვიდრე, მის გამოყენებაზე კონტროლი, ამ უკანასკნელ შემთხვევაში სრული საკუთრება შენარჩუნებულია. პროპორციულობის ანალიზი უნდა მოხდეს საკუთრების უფლებაში ჩარევის ტიპის გათვალისწინებით.¹³

2.4. უფლების აღდგენის სამართლებრივი საფუძველი - კომპენსაცია. სასამართლო პროპორციულობის ტესტის შეფასებისას დიდ ყურადღებას აქცევს, მოხდა თუ არა სახელმწიფოს მიერ კომპენსაციის გადახდა, იმ პირისათვის რომლის საკუთრების უფლების ხელყოფა განხორციელდა. როცა საქმე ეხება საკუთრების უფლების ჩამორთმევას (ექსპროპრიაციას) ეს საკითხი ცალსახაა და აუცილებელია კომპენსაციის გადახდა. საქმეზე „ჯეიმსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განმა-

რტა, რომ პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლით გარანტირებული საკუთრების უფლება კომპენსაციის პრინციპის არარსებობის პირობებში, ილუზიური და განუხორციელებელი იქნებოდა. კომპენსაციის საკითხი მნიშვნელოვანია, მაშინაც როცა სახეზე არ არის საკუთრების ჩამორთმევა და საქმე ეხება საკუთრების შეზღუდვას. საქმე „საშანიუ საფრანგეთის წინააღმდეგ“ არის იმის მაგალითი, რომ სასამართლო მხედველობაში იღებს კომპენსაციის საკითხს საკუთრების უფლების ისეთი ხელყოფისას, როცა ადგილი არ აქვს საკუთრების ჩამორთმევას. საქმე ეხებოდა განმცხადებლების საკუთრებაში არსებულ მიწებზე სხვა პირებისათვის ნადირობის უფლების დათმობას. სასამართლომ პროპორციულობის პრინციპის შეფასებისას, მხედველობაში მიიღო ის გარემოება, რომ განმცხადებლებს არანაირი კომპენსაცია არ ეძლეოდათ, მაშინ როცა ხდებოდა მისი საკუთრების უფლების შეზღუდვა, რაც მიიჩნია დარღვევად კონვენციის პირველი დამატებითი ოქმის პირველი მუხლისა.¹⁴ ამასთან სასამართლო ადგენს, რომ კომპენსაციის ოდენობას ქონების ღირებულებასთან გონივრული კავშირი უნდა ქონდეს.¹⁵ თუმცა საჯარო ინტერესი, როგორიცაა ეკონომიკური რეფორმა ან სოციალური თანასწორობის მიღწევის ზომები, შეიძლება ითვალისწინებდეს საბაზრო ფასზე ნაკლები ოდენობით ანაზღაურებას.¹⁶ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული კანონმდებლობა და პრაქტიკა ითვალისწინებს კომპენსაციას მხოლოდ საკუთრების ჩამორთმევისას და არა საკუთრების უფლების შეზღუდვისას, რაც უარყოფითად უნდა შეფასდეს, განსაკუთრებით მაშინ როცა იმდენად დიდია საკუთრების უფლებაზე ზემოქმედება, რომ ის შეიძლება დე ფაქტო ექსპროპრირებულად ჩაითვალოს.

დასკვნა

როგორც ვხედავთ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, საკმაოდ მკაცრ კრიტერიუმებს აწესებს იმისათვის, რომ საკუთრების უფლების შეზღუდვა ჩაითვალოს დასაშვებად. აუცილებელია შეზღუდვა იყოს საერთო ინტერესით გათვალისწინებული კანონიერი მიზნის მისაღწევად განხორციელებული ღონისძიება, რომელიც უნდა აკმაყოფილებდეს კანონიერების მოთხოვნას და უნდა არსებობდეს სამართლიანი ბალანსი მიზანსა და მის მისაღწევად გამოყენებულ საშუალებას შორის. ამასთან უფლების შეზღუდვას, თან უნდა ახლდეს კომპენსაციის გადახდა, რაც

14 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, გვ. 397-398

15 სიმონ პაპუაშვილი, საკუთრების უფლების შეზღუდვის სამართლებრივი საფუძვლები ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და ქართული კანონმდებლობის მიხედვით // ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები, თბ., 2009, გვ. 183-184

16 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, გვ. 399

11 ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბ., 2004, გვ. 394-395

12 საკუთრების უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის საფუძველზე // ადამიანის უფლებათა სახელმძღვანელოები, N10, თბ., 2008, გვ. 18-19

13 სახელმწიფო სამართალი (2) // გამომცემლობა აღმანახი, თბ., 2001, გვ.15

მნიშვნელოვანი კომპონენტია სამართლიანი ბალანსის შეფასებისას. ევროსასამართლო პრაქტიკით ავლებს იმ ზღვარს, რომლის შიგნითაც კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებს შეუძლიათ თავისუფლად იმოქმედონ, თუმცა საბოლოოდ სახელმწიფოს ჩარევა საკუთრების უფლებით დაცულ სფეროში რამდენად აკმაყოფილებს საერთაშორისო სტანდარტს, ამას წყვეტს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, რომელიც წარმოადგეს უმაღლეს და საბოლოო ინსტანციის სასამართლოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კონსტიტუცია;
2. 1950 წლის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა ევროპული კონვენცია;
3. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს განჩინებათა კრებული საქართველოს საქმეებზე, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ადამიანის უფლებათა ცენტრის გამოცემით, თბ., 2010;
4. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის გამოცემა, თბ., 2004;
5. იზორია ლევან, ადამიანის უფლებების შეზღუდვა და თანაზომიერების პრინციპი // ადამიანის უფლებათა დაცვა ევროპულ და საერთაშორისო სამართალში, თბ., 2002;
6. კონსტანტინე კორკელია, ევროპული სტანდარტების ინტეგრაციისაკენ: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და საქართველოს გამოცდილება, თბ., 2008;

7. ლაშა ჭელიძე, საქართველოს საკონსტიტუციო და საერთო სასამართლოების მიერ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და სტრასბურგის სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის გამოყენების სასამართლო პრაქტიკა // ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული და ეროვნული სისტემები, გერმანიის ტექნიკური თანამშრომლობის საზოგადოების გამოცემა, თბ., 2007;

8. პაატა ტურავა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და საკუთრების უფლების დაცვა, 2006, <http://library.court.ge/index.php?id=2284> ;

9. საკუთრების უფლება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის საფუძველზე // ადამიანის უფლებათა სახელმძღვანელოები #10, 2008;

10. სახელმწიფო სამართალი (3) // გამომცემლობა აღმანახი, თბ., 2001;

11. სიმონ პაპუაშვილი, საკუთრების უფლების შეზღუდვის სამართლებრივი საფუძვლები ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და ქართული კანონმდებლობის მიხედვით // ადამიანის უფლებათა დაცვის თანამედროვე გამოწვევები, თბ., 2009.

გადაწყვეტილებები:

1. „ილასკუ და სხვები მოლდოვისა და რუსეთის წინააღმდეგ“ (Ilascu and Others v. Moldova and Russia); 2004;
2. ჯეიმსი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (James and Others v. the United Kingdom), 1986 წელი
3. სპორონგი და ლონროსი შვედეთის წინააღმდეგ (Sporrong and Lonroth v. Sweden), 1982 წელი.